

TÜRK-İŞ'İN 2. GENEL KURULUNA (8-11 AĞUSTOS 1953) SUNULAN ÇALIŞMA RAPORUNUN* DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

** Metin KUTAL

1952 yılında kurulan ve ilk genel kurulunu 6 Eylül 1952'de yapan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) bir sonraki kongresini 8-11 Ağustos 1953 tarihinde İstanbul'da yapmıştır. Gerçekten bu genel kurul normal süreden önce yapıldığına göre, olağanüstü bir toplantı niteliğini taşımaktadır. Bunun nedeni, elimizdeki rapora göre, henüz kurulan Konfederasyonun iç işleyişindeki bunalımdır. Nitekim adı geçen raporun "Umu mi Durum" başlıklı ilk bölümünde: "yüksek huzurunuzda 11 aylık çalışma raporu ile çıkarken görülen noksanları en açık şekilde arz etme" zorunluluğuna işaret edilmiş; seçilen yürütme kurulunun "kısa süre içinde gösterdiği istikrarsızlık karşısında" yönetim kurulunun olağanüstü toplantıya karar verdiği açıklanmış ve karşılaşılan durum "elem verici" olarak nitelenmiştir.

Rapor, TÜRK-İŞ'in kuruluş yıl-

larında iç işleyiş açısından ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir. Bilindiği gibi, 1950 genel seçimlerinde iktidarı devralan Demokrat Parti, tüm seçmenlerine daha geniş ve çağdaş bir demokrasi vadetmiştir. Örneğin, iktidarı döneminde CHP, grev hakkını kesinlikle reddederken Demokrat Parti grev hakkını işçilere tanıyacağını seçim bildirgesinde açıklamıştır. Demokrat Parti'nin ilk iktidar yıllarında kısa adı ile Basın İş Kanunu kabul edilmiş, Deniz İş Kanunu hazırlıklarına başlanmıştır. Hatta raporda da açıklandığı gibi, DP'nin ilk iktidar yılında (1950) grev hakkını öngören bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. İktidar partisi ile TÜRK-İŞ arasındaki olumlu hava sözünü ettiğimiz raporda da dolaylı bir biçimde ifade edilmiştir. Örneğin, 8-11 Ağustos 1953 genel kuruluna Çalışma Bakanı, ICFTU temsilcisi ile birlikte katılmış ve her ikisi birer konuşma yapmışlardır.

* Bu raporu KARATAHTA Dergisinde yayımlayarak gün ışığına çıkaran Sn. Dr. Naci ÖNSAL'a, değerli katkıları için teşekkür ederim. M.K.

** Prof. Dr. / İstanbul Gedik Üniversitesi

Ancak bu olumlu hava 1954 seçimlerinden sonra değişmiştir. Grev yasa tasarısında hiçbir gelişme kaydedilmemiş, siyasal iktidar TÜRK-İŞ'in oluşum biçimini sorgulamaya başlamış, ICFTU'ya üyelik ise, ciddi tartışmalara karşın, bir türlü Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmamıştır. İşin ilginç yönü TÜRK-İŞ'in iç yapısında da bunalımlar bir süre daha devam etmiştir. Gerçekten 1953 genel kurulunda TÜRK-İŞ Genel Başkanlığına seçilen Naci Kurt, 1954 genel seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiş, bu nedenle başkanlıktan ayrılmış; Genel Sekreter İsmail İnan 1957 yılına kadar her iki görevi birlikte yürütmüştür.

Sözü geçen raporun Türk endüstri ilişkileri tarihine ışık tutan önemli bir belge olduğu kanısındayız. 64 yıl önce Türk işçi sendikacılığının ne gibi sorunlarla karşı karşıya bulunduğu bu rapor ana hatları ile bizlere göstermektedir. Günümüzde bu sorunların önemli bir kısmının, en azından hukuki çerçevede çözümlendiği anlaşılmaktadır. Ancak raporda yer alan bazı hususlar uygulamada sorun olarak; bir kısmı ise nitelik değiştirerek devam etmektedir.

Sözü geçen raporu bilimsel bir sistematik içinde ele alabilmek için, önce dolaylı biçimde sendikacılığı etkileyen sorunları, daha sonra sendikaları doğrudan ilgilendiren sorunları ayrı ayrı ele almanın daha isabetli olacağı düşünmekteyiz.

I. Sendikaları Dolaylı Bir Biçimde Etkileyen (Genel Nitelikte) Sorunlar

1- Çalışma Bakanlığı Bütçesinin Yetersizliği

Raporda, sendikaların yıllardan beri bu soruna işaret ettikleri açıklandıktan sonra iş teftiş kadrosunun yetersiz olması nedeniyle "2-3 kaza ve vilayetin teftiş ve murakabesinin yalnız bir iş müfettişi ile ifa edildiği" eleştirisi yapılmaktadır. TÜRK-İŞ'in bütçe görüşmeleri sırasında vatandaşların duygu ve arzularına tercüman olan milletvekillerine birer mektup gönderdiği açıklanmakta ve "her ne kadar biran için netice alınmadığını düşünsek bile ilerisi için" önemli bir adım atıldığı sonucuna varılmaktadır.

2- Hükümetin Dış Ticaret Politikasındaki Olumsuzluklar

Rapora göre, o yıllarda cam ve çivi üretimi Türk sanayiinde önemli bir paya sahiptir. 1953 yılı başında bu iş kollarında ithalata izin verilmesi "yakıcı sıkıntılara" neden olmuştur. Şişe/cam sanayii işçileri sendikası ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği "derhal harekete" geçerek bu durumu hükümete bildirmişlerdir. Rapora göre bu girişim "Çalışma, Ekonomi ve Ticaret Vekaletlerinin memnuniyet verici" ilgisi sayesinde olumlu sonuca bağlanmıştır. Çivi konusunda ise ilgili makamlara başvuru

yakın tarihte yapıldığından henüz sonuç alınmamıştır. "Müracaatımızın mesnedi tamamen memleket menfaatine hakim olması, binlerce işçi arkadaşın kaderini ifade etmesi dolayısı ile makul karşılanacağına" inandıkları da raporda belirtilmiştir.

Dış ticaret rejimi ile ilgili bir başka başvuru Teksif Federasyonu tarafından yapılmıştır. Adı geçen federasyon işlenmeye hazır pamukların ihraç edilmesi nedeniyle dokuma iş kolundaki birçok işçinin işsiz kaldığını kamuoyuna açıklamış, durumu ilgili bakanlıklara duyurmuştur. Rapora göre, "Çalışma, Ekonomi ve Ticaret vekaletlerine yapılan müracaatların parlak semerelerini en kısa zamanda görmenin memnuniyetine mazhar" olunmuştur. "İyi niyet ve anlayışın daima yapıcı ve huzurun teşvikçisi olduğu bir kere daha tebeyyün etmiştir." Ancak rapordaki bu iyimser yorumlar uygulamada gerçekleşmemiş, sonraki yıllarda Teksif Federasyonu ile hükümet arasında bu konu ciddi tartışmalara dönüşmüş, adı geçen federasyon yöneticileri yasak siyasi faaliyette buldukları gerekçesiyle yargılanmışlardır.

Günümüzde ise sendikaların belirli bir siyasal parti ile organik ilişki içine girmesi, onun amblem ve işaretlerini taşıması dışındaki tüm faaliyetler Türk toplu iş hukukunda artık yasak bir faaliyet sayılmaktadır (2821,m.37;6356,m.26/7).

II. Sendikaları Doğrudan Etkileyen Sorunlar

TÜRK-İŞ raporunda işçi sendikalarını doğrudan etkileyen sorunları aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür:

1-Sendikaların Mali Sorunları

Yasalarda sendikalara tanınan faaliyetleri bu örgütlerin yapabilmeleri için sağlıklı bir mali yapıya sahip olma zorunluluğu her türlü tartışmanın dışındadır. Raporda da Konfederasyonun mali yetersizliğine vurgu yapılmış ve bu konuda bazı çözümler önerilmiştir. Rapora göre aidaat pulu ve Çalışma Bakanlığında biriken ceza paralarının konfederasyona tahsisi ilk hatıra gelen çözüm önerileridir.

Yürürlükteki iş hukuku mevzuatında da (iş k.m.38) yer alan ve işçi ücretlerinden disiplin cezaları nedeniyle kesilen bu paraların TÜRK-İŞ'e verilmesi talep edilmektedir. Bu konuda Konfederasyonun hukuki dayanağı 3008 sayılı iş yasasının 30. maddesidir. Bugünkü iş mevzuatımızda bu paraların işçilerin eğitimi ve sosyal hizmetleri için harcanacağı kabul edilmiştir. O dönemdeki mevzuatta ise paraların işçiler lehine harcanacağı öngörülmüştür. İşte bu hükme dayanarak TÜRK-İŞ raporunda "işçi arkadaşlarımızdan kesilen ve emaneten Çalışma Vekaletinde bulunan ceza paralarının konfederasyona devri mese-

lesinin de bulunduğu malumdur" denilmektedir. Aynı raporda bu konudaki başvuruların olumlu sonuç vermediği açıklanmakta, ancak bu paralarla Konfederasyona bir bina alınması hususunda görüş birliği sağlandığı ifade edilmektedir. Ancak, TÜRK-İŞ'in bina sorunu 1963 yasalarından sonra grev hakkıyla donatılmış, toplu pazarlık hakkına sahip sendikacılık döneminde, para cezaları dışında çözümlenmiştir. Ayrıca, 1961 Anayasasından sonra kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Kanununda üyelik aidatlarının işçilerin ücretlerinden kesilmek suretiyle (check-off) sendika hesabına yatırılması sistemi kabul edilmiştir. Öte yandan, toplu pazarlık düzeninin işçilerlik kazanması, bu hakkı kullanan sendikaların üye sayısında ciddi bir artışa neden olmuş, check-off sistemi de aidatın tahsilinde sendikalara büyük bir kolaylık sağlamıştır. Ancak son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de işçi sendikalarının çeşitli nedenlerle ve hızla üye kaybetmeleri sendikaların mali gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Kaldı ki, check-off sisteminin yararları yanında önemli sakıncaları da vardır. Daha 1953 yılındaki raporda da ifade edildiği gibi, sendikaların asıl gücü üyeleriyle kurduğu karşılıklı güvendir.

2- Sendikalara ve Sendikacı İşçilere Baskı

Raporda sendikal örgütlenmeye kamu ve özel kesim işverenlerinin baskı yaptıklarından söz edilmek-

te ve "öteden beri çalışmalarımızda karşılaşılan müşküller arasında birçok idarecinin sendikalara ve sendikacı işçilere icra ettikleri tazyiklerin" bulunduğu belirtilmekte, bu hususta hem resmi makamların hem de işletme yöneticilerinin olumsuz tutumlarına ilişkin örnekler verilmektedir. Rapora göre, bunlardan birincisi, A-yancık'ta kurulu kamuya ait ağaç sanayii iş yerinde cereyan etmiştir. İşletme Müdürü fabrikada çoğaltılmış istifa dilekçelerini işçilere zorla imzalatmıştır. Bu hususta Çalışma Vekaletinin de harekete geçmediği raporda şu şekilde açıklanmaktadır: "Yüzlerce vatandaş, selahiyetlerini kötüye kullanmaktan zevk duyan insafsız kimselerin elinde kıvranmasına seyirci kalınmıştır".

İkinci örnek, Hamilton şirket çalışanlarının sendika kurma girişimleri ile ilgilidir. Raporda "sendika hareketini baltalamak için 40 işçinin birden işten çıkarıldığı" bununla da yetinilmeyerek, işçilerin ellerinden bütün haklardan vazgeçildiğine ilişkin ibranameler alınmak istendiği açıklanmaktadır. Rapora göre, "bu konu ile ilgili olarak işçilerin vaki müracaatı üzerine, şirketin keyfi hareketine mani olunmuş" işçilerin ihbar tazminatlarının ödenmesi sağlanmış, "üç misli olması lazım gelenler için de hukuk müşavirliği vasıtasıyla dava ikame edilmiştir". Bu durum raporda bir başarı olarak açıklanmaktadır.

Sendika özgürlüğünün çok önemli bir parçası olan işçinin sendikasını serbestçe seçmesi ve ona

üye olması yanında, bu özgürlüğün diğer parçalarını da güvence altına alan yasal düzenlemeler 1961 Anayasasının kabulünden sonra çıkarılan 274 sayılı yasa ile sağlanmıştır. 1 yıllık ücret tutarından az olmayan sendikal tazminat kavramına sözünü ettiğimiz bu yasada ilk kez yer verilmiştir. Ayrıca, Bilim Kurulunca hazırlanan İş Kanunu'nda da iş güvencesi ile sendika özgürlüğü güçlendirilmiştir. Kısaca, Türk iş hukukunda sendika özgürlüğü konusunda İLO normları ile Avrupa ülkeleri yasalarına uyum sağlanmıştır. Ancak uygulamada, özellikle küçük ve orta ölçekli iş yerlerinde işçilerin serbestçe örgütlenebildiklerini söylemek mümkün değildir. Büyük sanayi kuruluşlarında dahi sendika karşıtı politikalar günümüzde de devam etmektedir.

3- Çalışma Mevzuatında Yapılması İstenilen Değişiklikler

Raporda bireysel iş ilişkilerini düzenleyen o dönemdeki 3008 sayılı İş Kanunu'nun bir kısım maddesinde değişiklik yapılmasının yeterli olmayacağı vurgulanmakta ve "başvurulması lazım gelen tek çare selehiyetli bir komisyon tarafından" iş mevzuatının "baştan ayağa gözden geçirilerek" günün koşullarına uygun bir iş yasasının uygulamaya konulmasıdır. Rapora göre bu komisyon 2 işçi, 2 işveren, 2 hükümet temsilcisi ile 3 akademisyenden oluşmalıdır.

Raporda ayrıca, asgari ücreti dü-

zenleyen iş yasasının ve 1951 tarihli yönetmeliğin yetersiz yönlerine değinilmiştir. Raporun hazırlandığı yıllarda asgari ücretler Çalışma Bakanlığının uygun gördüğü zamanlarda ve yerlerde yöresel komisyonlar tarafından tespit edilmekte idi. Gerçi raporda asgari ücret tespitinde valiliğin ve bölge çalışma müdürlüklerinin yetkili olduğu ifade edilmiş ise de, o dönemde bu yetkinin Çalışma Bakanlığına ait olduğu kuşkusuzdur.

Aynı konuda yöresel asgari ücret komisyonlarında sendikaların birer temsilcisinin yer almasına karşın, bu ücrete itiraz edilmesi halinde asgari ücreti kesin olarak belirleyen itiraz komisyonu sadece bürokratlardan oluşmakta idi. Yönetmeliğe göre bu komisyon gerekli görürse sendikalardan görüş isteyebilirdi. Raporda bu konu da haklı olarak eleştirilmektedir.

Bilindiği gibi, 931 sayılı İş Kanunu (1967) ile yöresel komisyonlara son verilmiş ve asgari ücretin tespiti merkezi bir komisyona bırakılmıştır. Ayrıca bu yasada asgari ücret ile ilgili birçok yeni düzenlemeler yapılmıştır.

3008 sayılı yasada öngörülen ve ancak 1951 yönetmeliğinin çıkarılması ile uygulamaya başlanan asgari ücretlerin raporda eleştiriye tabi tutulması kanımızca önemli ve isabetli bir husustur.

Konfederasyon genel kuruluna sunulan raporda İş Kanunu ile ilgili bir

diğer yakınma "iş yeri iç yönetmelikleri" ile ilgilidir. 3008 sayılı yasanın değişik 29. maddesinde yer alan bir düzenlemeye göre, "işverenler her türlü çalışma şartlarını ve işçilerin tabi tutulacakları inzibat... sosyal yardımları gösteren ve mevzuata aykırı düşmeyen bir yönetmelik yapmaya mecburdurlar". 29. maddenin ayrıntılı hükümlerine göre bu yönetmelikler işverenler tarafından hazırlandıktan sonra bölge çalışma müdürlüklerinin onayı ile geçerlilik kazanacaklardır.

Rapor, bu yönetmeliklerin tek taraflı olarak hazırlanması bir yana "kanuna mugayir hükümleri" de içerdiği iddiasındadır. İç yönetmeliklerin yasaya uygun olarak Bakanlıkça hazırlanan tip yönetmelikler biçimine sokulması konusunda Bakanlıkla mutabık kalındığı da raporda olumlu bir gelişme olarak kaydedilmektedir.

Bilindiği gibi, iç yönetmelik konusu 1967 yılında yenilenen 931 sayılı İş Kanununda yer almamıştır. Bunun nedeni 1963'ten itibaren işyerlerindeki çalışma koşullarının artık tek taraflı olarak işverence değil, yetkili sendika ile işveren arasında yapılacak toplu iş sözleşmeleri ile düzenlenmesidir. Örneğin, iş yerinde disiplin suçları ve bunlara verilecek cezalar artık toplu iş sözleşmelerinde yer almaktadır.

4-İşçi Sigortaları Kurumu ile Hastalık Sigortası ve Yaşlılık Sigortası ile İlgili İstemler

1950'li yıllarda farklı yasalarla düzenlemiş, dağınık bir işçi sigortaları

sisteminin geçerli olduğu bilinmektedir. TÜRK-İŞ raporunda bu duruma değinilmemekte, buna karşılık İşçi Sigortaları Kurumu Teşkilat yasasında değişiklik yapılması istenmektedir. "Elindeki bol ve müsait imkânların bulunmasına rağmen İşçi Sigortaları Kurumunun" yeterince yararlı olamadığı; Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısında da bu kuruma yeterince özerklik verilmediği eleştiri konusu yapılmaktadır. Ayrıca, Hastalık Sigortası Kanununda sorun yaratan hükümlerin hazırlanan tasarıda düzeltilmiş olması memnuniyetle karşılanmakta; aralı işlerde çalışanların ihtiyarlık sigortası ile ilgili sorunu yeni bir yasal düzenleme ile çözüme kavuşturulacağı ifade edilmektedir.

5-Uluslararası Çalışma Konferansına ve ABD'ye Gönderilecek İşçi Temsilcilerin Seçimi

Her yıl toplanan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) nün en üst karar organı olan Uluslararası Çalışma Konferansı bilindiği gibi her üye devletin bir işçi, bir işveren ve iki hükümet temsilcisinden oluşmaktadır. İşçi ve işveren delegelerin üye ülkenin en fazla temsil gücüne sahip sendikaları tarafından belirlenmesi ILO mevzuatının bir gereğidir.

1932'den beri ILO üyesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu Konferansa tam delegasyonla katılması uzun süre mümkün olamamıştır. TÜRK-İŞ'in 1952'de kurulması en azından

işçi kanadı açısından sorunun çözümlüne yardımcı olmuştur.

Ancak ILO konferansına gidecek işçi delegenin seçiminde 1953 yılında bazı sorunlar yaşanmıştır. Rapordan anlaşıldığına göre TÜRK-İŞ yönetimi işçi delegeyi doğrudan belirleme yerine, kendisine bağlı sendikal kuruluşlardan aday gösterilmesini istemiştir. Üye kuruluşlardan 6'sı, toplam 12 adayı TÜRK-İŞ'e bildirmişlerdir. Bunlardan iki tanesi TÜRK-İŞ tarafından kur'a sonucu belirlenmiştir. Diğer on işçi ise teknik danışman olarak gösterilmiştir.

Kanımızca TÜRK-İŞ hatalı bir yorum ile Cenevre'ye gidecek olan işçi delegenin Çalışma Bakanlığının takdirine bağlı olacağını düşünmüştür. Bundan daha önemli olan husus, bu belirlemeden sonra, TÜRK-İŞ'e bağlı bazı birlik ve federasyonlar Çalışma Bakanlığına telgraflar çekerek kendi adaylarını empoze etmeye çalışmalarıdır. Rapordan öğrendiğimiz bu husus, TÜRK-İŞ'in ilk yıllarında sendikal birlik ve beraberliğin yeterince sağlanamadığını göstermektedir. Kanımızca Türk sendikacılığındaki bireysel bu davranışlar daha sonraki yıllarda da değişik biçimlerde devam etmiştir. Örneğin, son yıllarda bile ILO genel konferansına katılan en kalabalık işçi delegasyonu ülkemizden gitmektedir. Bu kişilerin her yıl toplanan ILO Genel Konferansına Türk işçi sendikacılığı adına ne gibi katkılarda buldukları bilinmemektedir.

Bu konuda TÜRK-İŞ raporunda açıklanan bir başka örnek, ABD'ye gönderilecek sendikacılarla ilgilidir. Rapordan anladığımızı göre o yıllarda ABD'ye görgü ve bilgilerini arttırmak amacıyla gruplar halinde sendika yöneticilerinin gönderilme süreci başlamıştır. Raporda bu ziyaretlerin amacı hakkında herhangi bir yorum ve eleştiri yapılmamaktadır. Ancak uygulamada ABD'ye gideceklerin belirlenmesinde ciddi sorunlar çıktığı ve bu yüzden daha sonra gidecek kafielerde gecikmeler yaşandığı anlaşılmaktadır. Rapora göre eğer bu karğaşa yaşanmasa idi "bulduğumuz zamana kadar ikinci ve hatta üçüncü kafilenin hazırlığını görmek daha iyi bir hizmet zevkini verirdi" denilmektedir.

Bu örnekler TÜRK-İŞ ile ona bağlı sendikal örgütler arasındaki ilişkilerin ve sendikal bilincin yetersiz kaldığını açıkça göstermektedir.

6- Yayın Alanındaki Yetersizlikler

Raporda Konfederasyonun, kuruluşundan beri hep dile getirdiği ancak "günlük veya haftalık bir gazetenin meydana getirilmesine mali bütçenin imkân vermediği" açıklanmaktadır. Ayrıca yakın bir gelecekte "iyi ve fevkalade imkânlarla günlük bir gazetenin çıkarılabileceğini ümitle bekleyebiliriz" denilmektedir.

Sürelî bir yayın organına TÜRK-İŞ'in ihtiyaç duyması kanımızca önemli bir gelişmedir. 1960 öncesi dö-

nemde TÜRK-İŞ'in, kısa bir süreyle sınırlı olsa da, "Hürbilek" gazetesini yayımlayabilmesi önemli bir başarıdır. Türk sendikacılık tarihi ile ilgili birçok araştırmada bu yayına yollar yapılmıştır. 1960'dan sonra yayına başlayan TÜRK-İŞ Dergisi ise düzenli bir biçimde yayını günümüzde devam ettirmektedir. Süreli günlük bir yayın organının ve özel bir TV kanalının devreye girmesi bir süre önce kamuoyuna açıklanmış ise de, son zamanlarda sendikaların bu isteklerinde ısrar etmedikleri görülmektedir. Muhtemelen bu durum mali sorunlar nedeniyle şimdilik ertelenmiştir.

7- Grev Hakkının Sendikal Hareketin En Önemli Güç Kaynağı Olduğu

1953 tarihli raporda, 1950 yılında hazırlanan bir grev kanunu tasarısını TÜRK-İŞ'in sevinçle karşıladığı ancak "teessüfle söyleyelim ki bu tasarı bilahare çıktığı yerden ileri gidemediği"ne vurgu yapılmaktadır. Aynı raporda "hür dünya nizamında yani demokrasi bünyesinin bir numaralı uzvunu teşkil eden sendikaların ve grev hakkının olduğunu kabul etmeyen yoktur" denilmektedir.

1950'li yıllarda işçiler ve işçi sendikaları arasında grev hakkının tartışma konusu olduğu bilinmektedir. Bu nedenle grev konusunda kamuoyunun henüz olgunlaşmamış olduğu bir ortamda TÜRK-İŞ'in grev

hakkıyla ilgili olarak kesin tavır alması ve "bize kalırsa Türk işçisine grev hakkının tanınması zamanı gelmiş ve geçmiştir. Grev hakkına malik olmayan bir sendika ayaksız başa benzer; her şeyi düşünür, kollar ve fakat hiçbir yere gidemez" yorumunu yapması kanımızca isabetli bir ileri görüşlülüktür.

Nitekim 3008 sayılı İş Kanunu'nda grev yasağı devam ederken (m.72) 1961 yılında halk oylamasıyla kabul edilen yeni Anayasada grev hakkının yer alması sendikacılık tarihinde her zaman rastlanmayacak kadar önemli bir gelişmedir. Aynı Anayasada sendika özgürlüğü ve toplu pazarlık haklarının da öngörülmesi ve bu hakların 1963 yılında çıkarılan yasalarla hayata geçirilmesi Türkiye'de sendikacılığın en hızlı geliştiği bir dönem olmuştur.

8- TÜRK-İŞ'in Milliyetçiliği

Soğuk savaş yıllarına rastlayan 1953 genel kurul raporunda TÜRK-İŞ'in "Türk işçisi olarak hürriyete ve demokrasiye aşık olduğumuz kadar komünizmin amansız ve korkutucu düşmanı olduğumuzun takdirini bizden başka, bütün dünya kabul etmiştir" denilmektedir.

Hatırlanacağı gibi İkinci Dünya Savaşı'nın sonra ermesinden sonra Dünya Sendikalar Federasyonunun Sovyetler Birliği'nin etkisine girmesi çoğulcu demokrasiye sahip ülkelerde endişeye neden olmuş ve 1948 yılın-

da Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) kurulmuştur. Uluslararası bu yeni Konfederasyon, Türkiye'de de sendikaların en üst düzeyde örgütlenmelerini teşvik etmiş, TÜRK-İŞ de ilk genel kurulundan itibaren uluslararası bu Konfederasyona üye olma kararı almıştır. Ancak yukarıda da değinildiği gibi, 5018 sayılı ilk sendikalar yasasında bu üyelik Bakanlar Kurulunun iznine tabi tutulmuştur. Bu onay birçok kez talep edilmesine ve TBMM'de tartışılmasına karşın gerçekleşmemiştir. Hatırlanacağı gibi 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra kurulan ilk hükümet döneminde bu onay kısa süre içinde yapılmış ve TÜRK-İŞ bu Konfederasyona üye olmuştur.

O dönemde yürürlükte olan 5018 sayılı yasada Türk sendikalarının milli kuruluşlar olduğuna ilişkin hükümler yeni kurulan TÜRK-İŞ'in sol ideolojiye kayma tehlikesini bertaraf etme amacını taşımıştır.

1953 olağanüstü kongre raporunda TÜRK-İŞ'in komünizme kesin olarak karşı, hatta düşman olduğu şu ifadelerle açıklanmıştır: "Bir müddet evvel İşçi Sendikaları Birliğinin gayreti ile yayınlanması fiiliyata giren Amerikan işçi hareketinin bir tarihçesi adlı kitabın bir an evvel tevzii için ilgililerle iş birliği edilerek arkadaşlarımızın mütalaasına arzı sağlanmıştır. Hür memleketlerde işçi hareketlerinin tablosunu gösteren kitabın sendikacılığımız için

faydalı olduğunu tahmin etmekteyiz. İşte bu itibarladır ki, bir taraftan hür dünyadan aldığımız iyi örnekleri mensuplarımıza bildirirken, diğer taraftan yalnız delilerin rejimi olan komünizmin kötülüklerine dair fiili meseleleri de duyurmak suretiyle arkadaşlarımıza mukayese imkânını daha iyi şekilde verebilmek için (Sovyet Rusyada mecburi çalışma) adlı kitabın yakında tevzii edilmesi için çalışıyoruz" denilmektedir.

SONUÇ

TÜRK-İŞ'in 1953'te toplanan olağanüstü genel kuruluna "icra heyetince sunulan faaliyet raporu sadece 11 aylık bir dönemde yapılan işler ve karşılaşılan sorunları yansıtan bir belge değildir. Kanımızca bu rapor konfederasyon düzeyinde henüz örgütlenmiş Türk sendikacılığının ilk yıllarındaki durumunu bütünüyle yansıtan önemli bir belgedir. Bugün Türk sendikacılığı 64 yıl önceki durumundan kuşkusuz çok farklı ve ileri bir noktadadır. Ancak aradan geçen oldukça uzun bir zaman dilimine karşın Türk sendikacılığı bugün de önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Örneğin, serbestçe örgütlenme hakkının önündeki tüm engeller ortadan kaldırılmış değildir. Sendika özgürlüğü ile ilgili Anayasa, yasa ve onaylanmış uluslararası sözleşmelere karşın tüm çalışanların serbestçe diledikleri sendikayı seçerek üye olabildikleri söylenemez. Bunun

gibi yeni yasal düzenlemelere karşın toplu pazarlık ve grev hakkının kullanılmasında ciddi engeller bulunduğu kuşkusuzdur.

1950'li yılların başında Türk sendikacılığının durumuna ve sorunlarına ışık tutan bu raporda kanımızca çıkan en önemli sonuçlar şunlardır:

■ Bu dönemde başta mali sorunlar olmak üzere TÜRK-İŞ ciddi iç sorunlar yaşamaktadır. TÜRK-İŞ'i oluşturan federasyon ve birliklerin, yeni konfederasyonu tüm gücüyle bir an önce güçlendirme yerine kendi örgütlerinin çıkarlarını koruma çabası içinde oldukları görülmektedir. Örneğin, ILO genel konferansına ya da ABD'ye gitme söz konusu olduğunda TÜRK-İŞ'i Bakanlığa şikâyet etmekten çekinmemişlerdir. Bu durum Türk sendikacılığının henüz sosyal sınıf bilincinin çok uzağında olduğunu kanıtlamaktadır.

■ O dönemde Türk sendikacılığının yasal dayanağı olan 5018 sayılı kanunda kesin siyaset faaliyet yasağına karşın TÜRK-İŞ ve ona bağlı bir federasyon olan TEKSİF, geniş anlamda siyasi faaliyette bulunarak yerli sanayii koruma ya da hükümetin dış ticaret politikasını eleştirmek gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Sonraki yıllarda yürürlüğe giren yasalarda, belirli bir siyasal parti ile organik ilişkiler kurma dışında tüm siyasal faaliyetler sendikalara tanınmıştır. Kanımızca Türk mevzuatındaki bu çağdaş gelişmede

TÜRK-İŞ'in ve ona bağlı kuruluşların geniş anlamda politika yapmalarının da payı olmuştur.

■ TÜRK-İŞ'in kuruluşu Demokrat Parti'nin iktidara geldiği ilk yıllara rastlamaktadır. Raporun yayımlandığı yıllarda Türk sendikacılık hareketi siyasal iktidarın özgürlükçü tutumundan etkilenmiş ve ona güvenmiştir. Raporda bu olumlu havanın etkileri açıkça görülmektedir. Ancak sonraki yıllarda durum tersine dönmüştür. Örneğin grev hakkı konusunda beklenen gelişme olmamış, ICFTU'ya üyelik tüm ısrarlara karşın onaylanmamış, hatta TÜRK-İŞ'in kuruluşunun yasaya uymadığı iddiaları hükümet tarafından ortaya atılmıştır.

■ Raporda çalışma mevzuatının yetersizliği de vurgulanmıştır. Örneğin, sendikal örgütlenme hakkının hem özel hem kamu kesiminde ihlal edildiği; ayrıca iş yasasında asgari ücret ve işyeri iç yönetmelikleri ile ilgili düzenlemelerin çalışanları olumsuz bir biçimde etkilediğinden şikâyet edilmiştir. Kanımızca ilginç olan bir başka husus, bu sorunların giderilmesinde yeni bir iş yasasının hazırlanması önerisidir. Raporda yeni iş kanunu taslağının hazırlanmasında işçi, işveren ve hükümet temsilcileri yanında üç akademisyene de yer verilmiştir. Bu öneri 2000 yılında yeni iş mevzuatını hazırlamak üzere kurulan bilim komisyonunu çağrıştırmaktadır.

■ Grev hakkının önemi en yalın biçimde raporda açıklanmıştır. Grev hakkının siyasal partiler tarafından tam olarak anlaşılamadığı bu yıllarda TÜRK-İŞ'in grev konusundaki açık tavrı dikkate değer niteliktedir.

■ TÜRK-İŞ'in Marksist sosyalist ideolojiye kesinlikle karşı olduğu açıklanırken, Amerikan sendikacı-

lığı olumlu bir örnek olarak raporda belirtilmiştir. Amerikan sendikacılığının örnek alınmasında Amerika'daki demokratik düzen ve bu ortamda hazırlanan Sovyet Rusya karşıtı yayınlar yararlı kaynaklar olarak açıklanmıştır. Bu konuda TÜRK-İŞ'in üye olmak istediği I-CFTU'nun da etkili olduğunu tahmin etmek kanımızca zor değildir.

